

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять і самостійної роботи
з курсу «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
для студентів факультету бізнес-технологій та економіки
денної і заочної форми навчання**

2024

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи з курсу «Міжнародна економіка» для студентів факультету бізнес-технологій та економіки денної і заочної форми навчання / Укл.: к.е.н., доц. І.С. Сидорук. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2024. – 80 с.

Укладач: І.С. Сидорук, к.е.н., доцент кафедри економіки та митної справи НУ «Запорізька політехніка»

Рецензент: О.В. Губарь, к.е.н., доцент кафедри економіки та митної справи НУ «Запорізька політехніка»

Відповідальний за випуск: А.В. Соколов, к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та митної справи НУ «Запорізька політехніка»

Затверджено на засіданні кафедри економіки та митної справи НУ «Запорізька політехніка»
Протокол № 1 від 15.08.2024

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Мета і завдання навчальної дисципліни.....	5
Навчальна програма курсу «Міжнародна економіка»	6
Теми практичних занять	9
Плани практичних занять	10
Тема 1. Міжнародна економічна система.....	10
Тема 2. Міжнародна економічна діяльність.....	15
Тема 3. Світовий ринок товарів і послуг	20
Тема 4. Світовий фінансовий ринок	25
Тема 5. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво.....	30
Тема 6. Міжнародний кредит	36
Тема 7. Світовий ринок праці.....	42
Тема 8. Міжнародна трудова міграція	46
Тема 9. Світова валютна система	50
Тема 10. Міжнародні розрахунки.....	54
Тема 11. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага	59
Тема 12. Міжнародна регіональна інтеграція	63
Тема 13. Глобалізація економічного розвитку.....	69
Тема 14. Інтеграція України у світову економіку	73
Перелік навчальної, наукової та довідкової літератури	78

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації складаються з матеріалів та завдань для виконання самостійної роботи і підготовки до практичних занять з курсу «Міжнародна економіка» студентами денної та заочної форм навчання.

Виконання завдань сприяє поглибленому вивченню теоретичного та практичного курсу, зокрема розвиває у студентів вміння самостійно працювати з навчальною літературою, вибирати необхідну інформацію, аналізувати соціально-економічні явища і процеси, обирати вірну відповідь на тестові завдання, розв'язувати задачі.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета:

- формування у студентів системного розуміння функціонування міжнародної економіки, розвиток аналітичних навичок для оцінки міжнародних економічних процесів та здатності до прийняття рішень у контексті міжнародної економічної діяльності.

Завдання:

- забезпечення ґрунтовного розуміння міжнародних економічних процесів;

- формування економічного мислення, орієнтованого на глобальний контекст;

- набуття вміння аналізувати міжнародні економічні явища, оцінювати вплив зовнішніх чинників на національну економіку та приймати обґрунтовані економічні рішення.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Змістовий модуль 1. Міжнародна економічна система та світові ринки.

Тема 1. Міжнародна економічна система.

Еволюція світового ринку та міжнародної економіки. Зміст міжнародної економіки. Структура міжнародної економіки. Рух міжнародної економіки: форми, напрямки, чинники. Матеріальні основи розвитку міжнародної економіки. Соціально-економічні основи розвитку міжнародної економіки.

Тема 2. Міжнародна економічна діяльність.

Сутність, види та форми міжнародної економічної діяльності. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності. Міжнародне виробництво і міжнародний бізнес. Міжнародна торговельна діяльність. Іноземна інвестиційна діяльність. Фінансова діяльність.

Тема 3. Світовий ринок товарів і послуг.

Світовий ринок: сутність, структура та властивості. Види і показники міжнародної торгівлі. Світовий товарний ринок. Світовий ринок послуг.

Тема 4. Світовий фінансовий ринок.

Світовий фінансовий ринок, його структура і функції. Світовий ринок капіталів і його сегменти. Сутність та показники міжнародного руху капіталу. Міжнародні фінансові потоки та світові фінансові центри. Характерні риси сучасного етапу руху капіталу. Світові фінансово-економічні кризи.

Тема 5. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво.

Інвестиції в системі міжнародного руху капіталу. Міжнародний ринок прямих іноземних інвестицій. Форми і методи прямого іноземного інвестування. Поняття, структура та механізм діяльності транснаціональних корпорацій. Форми і

методи регулювання інвестування на національному та міжнародному рівнях.

Тема 6. Міжнародний кредит.

Міжнародний кредит та його функції в сучасній економіці. Принципи міжнародного кредитування. Форми міжнародного кредитування. Міжнародні кредитно-фінансові інститути. Проблема зовнішньоекономічної заборгованості та шляхи її розв'язання. Україна в міжнародних кредитних відносинах.

Тема 7. Світовий ринок праці.

Особливості формування та розвитку світового ринку праці. Світові центри тяжіння робочої сили. Роль і місце міжнародних організацій у регулюванні світового ринку праці.

Тема 8. Міжнародна трудова міграція.

Сутність і види міжнародної трудової міграції. Економічні та соціальні причини міжнародної трудової міграції. Наслідки міжнародної трудової міграції. Регулювання міжнародних міграційних процесів. Україна у світових міграційних процесах.

Змістовий модуль 2. Міжнародні фінансові механізми та інтеграційні процеси.

Тема 9. Світова валютна система.

Поняття валютної системи та її структура. Основні елементи національної та світової валютної системи. Еволюція світової валютної системи. Регіональні валютні системи. Європейська валютна система. Становлення валютної системи України.

Тема 10. Міжнародні розрахунки.

Суб'єкти та особливості міжнародних розрахунків. Форми міжнародних розрахунків та фактори їх вибору у міжнародних комерційних відносинах. Сучасні платіжні системи та засоби зв'язку суб'єктів міжнародних розрахунків.

Тема 11. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага.

Сутність та структура платіжного балансу. Економічна рівновага платіжного балансу. Фактори впливу на стан платіжного балансу. Регулювання платіжного балансу. Платіжний баланс України: стан, структура, динаміка.

Тема 12. Міжнародна регіональна інтеграція.

Сутність і фактори розвитку міжнародної регіональної інтеграції. Рівні, форми і типи міжнародної регіональної інтеграції. Ефекти регіональних торговельних угод. Динамічні та статичні ефекти економічної інтеграції. Основні інтеграційні угруповання.

Тема 13. Глобалізація економічного розвитку.

Глобалізація міжнародної економіки. Суперечливість процесу глобалізації: прогресивні і негативні наслідки. Глобальні проблеми сучасності: сутність, класифікація та їх загострення. Глобалізм і національна економіка.

Тема 14. Інтеграція України у світову економіку.

Зовнішньоекономічна діяльність: види і принципи. Місце і роль України у світовій економіці. Проблема конкурентоспроможності України у світовій економіці. Участь України у євроінтеграційному процесі.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Назва теми	Кількість годин	
	денна	заочна
Тема 1. Міжнародна економічна система	1	-
Тема 2. Міжнародна економічна діяльність	1	-
Тема 3. Світовий ринок товарів і послуг	1	-
Тема 4. Світовий фінансовий ринок	1	-
Тема 5. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво	1	-
Тема 6. Міжнародний кредит.	2	1
Тема 7. Світовий ринок праці.	2	-
Тема 8. Міжнародна трудова міграція	1	-
Тема 9. Світова валютна система.	1	-
Тема 10. Міжнародні розрахунки.	1	-
Тема 11. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага.	1	1
Тема 12. Міжнародна регіональна інтеграція.	1	-
Тема 13. Глобалізація економічного розвитку	1	-
Тема 14. Інтеграція України у світову економіку	1	-
Разом	14	2

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

1. Сучасний світ і середовище міжнародної економіки.
2. Еволюція світового ринку та міжнародної економіки.

Зміст міжнародної економіки.

3. Структура міжнародної економіки.

4. Рух міжнародної економіки: форми, напрямки, чинники.

Матеріальні основи розвитку міжнародної економіки.

5. Соціально-економічні основи розвитку міжнародної економіки.

Основні поняття

Сучасний світ – це різноманітне, суперечливе та цілісне людське суспільство, ноосфера земної кулі. Характерними ознаками сучасного світу є різноманітність та суперечливість його складових частин, з одного боку, і зростаюча єдність, взаємозалежність цих складових – з другого.

Сучасний світ є глобальною системою, що складається з економічної, політичної, соціальної та духовної сфер, які підпорядковуються певним внутрішнім і зовнішнім закономірностям та впливають на зміст міжнародної економіки.

Економічне середовище міжнародної економіки об'єднує мега-, макро-, мезо- та мікрорівні. Міжнародні економічні відносини пов'язують їх у цілісну систему.

Мегарівень є адекватним міжнародній економіці як складній системі.

Макрорівень представлений відкритими економіками розвинутих країн; країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою. На відміну від закритої економіки, агенти відкритої економіки приймають участь у міжнародному обміні товарами

та послугами, переміщенні грошей, капіталів та робочої сили між країнами.

Мезорівень охоплює економічні зв'язки між регіонами, галузями та міжгалузевими комплексами окремих країн.

Мікрорівень представлений зовнішньоекономічною діяльністю фізичних та юридичних осіб.

Історично світовий ринок, міжнародна економіка беруть походження в сфері **міжнародної торгівлі**.

Світовий ринок – це сукупність національних ринків окремих країн, пов'язаних між собою міжнародним поділом праці і товарообігом.

Міжнародна економіка – це планетарний відтворювальний комплекс, складна система взаємопов'язаних національних економік, між- та наднаціональних економічних процесів та інститутів, що їх обслуговують.

Основні **чинники розвитку міжнародної економіки**: **матеріальні**, які представлені інтернаціоналізацією виробництва, міжнародним поділом факторів виробництва та усуспільненням виробництва; **соціально-економічні**, які виступають у формі міжнародних економічних відносин та загальних економічних законів; **неекономічні**, які визначаються законами та закономірностями руху політичної, соціальної та духовної сфер сучасного світу; **природно-екологічні**, які визначаються законами та закономірностями руху навколишнього середовища; **ступінь адекватності економічної політики** об'єктивному стану міжнародної економіки та її середовища.

Структуризація міжнародної економіки можлива за багатьма критеріями. Головні з них – рівень розвитку національних економік; форми міжнародних економічних відносин та їх регулювання; регіональні інтеграційні угруповання; об'єкти світового ринку.

Сукупність організаційно-правових форм, що обслуговують світовий ринок та забезпечують нормальний

режим його функціонування, становить **світову інфраструктуру**. До її складу входять водна, повітряна, залізнична та автомобільна транспортна системи; енергосистема; мережа інформаційних комунікацій (супутникова, космічна, інтернет); міжнародна система національного рахівництва; уніфіковані міжнародні стандарти тощо.

Важливими **матеріальними основами розвитку** міжнародної економіки виступають інтернаціоналізація виробництва, міжнародний поділ праці та усупільнення виробництва.

Інтернаціоналізація виробництва – об'єктивний історичний процес виникнення та поглиблення взаємозв'язків та взаємозалежності між національними господарствами різних країн, що обумовлений розвитком міжнародної спеціалізації та поділу праці.

Міжнародний поділ праці – це вищий ступінь розвитку суспільного територіального поділу праці між країнами. Він спирається на стійку, економічно вигідну спеціалізацію виробництва окремих країн на тих чи інших видах продукції і веде до взаємного обміну результатами виробництва між ними в певних кількісних та якісних співвідношеннях.

Основними формами міжнародного поділу праці є міжнародна спеціалізація та кооперування виробництва.

Міжнародна спеціалізація виробництва виражається у диференціації національних виробництв, концентрації їх зусиль на виробництві товарів та послуг у відповідності до абсолютних і відносних переваг країни з метою задоволення потреб суспільства у глобальному масштабі.

Міжнародне кооперування виробництва проявляється в узгодженні та об'єднанні спеціалізованих виробничих процесів суб'єктами різних національних економік для виготовлення кінцевої продукції.

Усупільнення виробництва – це поєднання багатьох уособлених національних виробничих процесів у єдиний міжнародний виробничий процес.

Існування і розвиток міжнародної економіки підпорядковані певним загальним законам і закономірностям.

У законі відповідності міжнародних економічних відносин рівню та характеру інтернаціональних продуктивних сил виражається причинна взаємозалежність розвитку інтернаціональних продуктивних сил і міжнародних виробничих відносин, в тому числі соціально-економічних і організаційно-економічних відносин.

Розширення сфери економічної діяльності за межі країн, розвиток міжнародного поділу праці, зростання взаємозалежності національних економік є формами прояву дії **закону інтернаціоналізації виробництва**.

Згідно із **законом інтернаціональної вартості**, національні витрати суспільно необхідної праці країн, що експортують на світовий ринок найбільшу кількість певної продукції, формують інтернаціональні суспільно необхідні витрати і, як наслідок, інтернаціональну вартість. Інтернаціональна вартість є основою світових цін.

Причинна залежність між минулими і майбутніми результатами економічної діяльності та умовами розширеного відтворення в міжнародній економіці виражена у **законі накопичення**. Наступність та збереження результатів попереднього циклу виробництва, розширене відтворення – це основа росту масштабів життєдіяльності.

Закон зростання об'єктивної необхідності планомірного розвитку міжнародної економіки виражає причинну залежність між зростанням усупільнення виробництва, соціалізацією власності та необхідністю свідомого та узгодженого ведення міжнародної економічної діяльності.

Закон зростаючого залучення національної економіки у світогосподарські зв'язки детермінує зростання відкритості

національної економіки для міжнародної економіки у відповідності до розвитку продуктивних сил, поглиблення поділу праці в країні та за її межами.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Основним критерієм належності країни до групи розвинених є:

- а) рівень ВВП на душу населення;
- б) наявність природних ресурсів;
- в) чисельність населення;
- г) кількість експорту.

2. До основних форм міжнародних економічних відносин не належить:

- а) міжнародна торгівля;
- б) міжнародний рух капіталу;
- в) внутрішній ринок праці;
- г) міжнародна економічна інтеграція.

3. До основних характеристик міжнародної економічної системи належить:

а) наявність самодостатніх національних економік без зовнішніх зв'язків;

б) взаємозалежність національних економік через торгівлю, фінанси та виробництво;

в) повна автономія національних економік у прийнятті економічних рішень;

г) відсутність міжнародних організацій та економічних угод.

4. Яка з наведених характеристик є основною ознакою відкритої економіки?

- а) відсутність зовнішньоторговельних зв'язків;
- б) високий рівень митного захисту;
- в) активна участь у міжнародному поділі праці;

г) орієнтація на внутрішній ринок.

5. Який фактор найбільше впливає на формування міжнародної економічної системи?

а) рівень інфляції в окремих країнах;

б) міжнародний поділ праці та спеціалізація країн;

в) виключно природні ресурси кожної країни;

г) внутрішня політика національних урядів без урахування зовнішніх факторів.

Питання для самоконтролю

1. Як пов'язані між собою еволюція міжнародної економіки та еволюція світового ринку?

2. Надайте характеристику сучасного світу.

3. Розкрийте головні засади руху міжнародної економіки.

4. В чому полягає міжнародний поділ праці?

5. Обґрунтуйте, яким чином національні та міжнародні фактори впливають на міжнародний поділ праці.

6. Які політичні причини можуть вплинути на міжнародну економіку?

7. Проаналізуйте значимість соціального та духовного середовища для розвитку міжнародної економіки.

8. Як економічна інтеграція впливає на функціонування міжнародної економічної системи?

9. Які основні виклики стоять перед сучасною міжнародною економічною системою?

Література: базова – 1, 3, 7, 10; допоміжна – 8, 9, 10.

Тема 2. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

1. Сутність, види та форми міжнародної економічної діяльності.

2. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності, критерії їх класифікації.
3. Міжнародне виробництво і міжнародний бізнес.
4. Міжнародна торговельна діяльність.
5. Іноземна інвестиційна діяльність. Фінансова діяльність.

Основні поняття

Міжнародна економічна діяльність – це цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, належних до них або утворених ними суб'єктами господарювання, а також міжнародними організаціями, яка має характерні лише для себе взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті специфічні інтереси, які пов'язані з використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення.

Форми міжнародної економічної діяльності:

- міжнародна торгівля товарами;
- надання міжнародних послуг;
- транскордонний рух капіталів;
- міжнародний кредит;
- міжнародні валютно-фінансові відносини;
- міжнародна міграція робочої сили;
- участь у діяльності міжнародних економічних організацій;
- міжнародне співробітництво у виробничих науково-технічних сферах;
- спільне розв'язання економічними засобами глобальних проблем розвитку.

Міжнародна економічна діяльність ґрунтується на міжнародній спеціалізації виробництва та інтернаціоналізації господарського життя. Можливості, перспективи міжнародної економічної діяльності, її основних форм визначаються

поглибленням міжнародного поділу праці, переходом до вищих його типів.

Загальний міжнародний поділ праці зумовлює обмін товарами добувних і обробних галузей окремих країн. Особливий поділ праці призводить до розвитку міжнародної торгівлі і переважання у ній готових виробів різних галузей виробництва.

Одиничний міжнародний поділ праці – це спеціалізація на окремих етапах виробництва (виробництво вузлів, деталей, напівфабрикатів тощо) і стадіях технологічного циклу, а також науково-технічних, проектно-конструкторських і технологічних розробок та інвестиційного процесу.

Міжнародна економічна діяльність залежить від існуючих (природних, географічних, демографічних тощо) і набутих (виробничих, технологічних) факторів, а також соціальних, національних, етнічних, політичних і етико-правових умов.

Суб'єкти міжнародної економічної діяльності:

- держави;
- інтеграційні об'єднання країн;
- транснаціональні корпорації;
- міждержавні організації;
- союзи підприємців;
- фірми, кластерні об'єднання підприємств;
- окремі особи.

Під міжнародним виробництвом розуміється виробництво товарів і послуг за участю іноземного підприємницького капіталу у формі прямих і портфельних інвестицій, на основі міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва, спільної інвестиційної діяльності й спільного підприємництва.

Міжнародний бізнес – підприємницька діяльність у міжнародній економіці. Сегментами міжнародного бізнесу є: глобальний бізнес, спільне підприємництво, бізнес за кордоном, іноземний бізнес.

Основними видами міжнародного бізнесу є ліцензування, управління за контрактом, створення і функціонування спільних підприємств, франчайзинг, лізинг, факторинг тощо.

Ліцензування є формою співробітництва, за якої суб'єктами міжнародних економічних відносин виступають власник певних прав (ліцензіар) та постійний чи тимчасовий користувач цим правом (ліцензіат).

Управління за контрактом передбачає передачу одним підприємцем управлінських послуг іншому. По суті це – експорт управлінських послуг, а не капіталу.

Міжнародне спільне підприємство є формою співробітництва партнерів різних країн стосовно інвестування, управління, виробництва продукції, реалізації товарів та послуг, розподілу прибутків та ризиків.

Міжнародна корпорація – це форма структурної організації великої корпорації, яка здійснює прямі інвестиції в різні країни світу (як правило, це транснаціональна корпорація).

Франчайзинг – надання прав на використання торговельної марки або фірмової назви, а також надання послуг по технічній допомозі, підвищенню кваліфікації робочої сили, організації торгівлі і управлінню.

Лізинг – специфічна форма фінансування придбання різних видів устаткування.

Факторинг – посередницька комісійна діяльність банку або фактор-компанії при розрахунках між постачальниками товарів і покупцями за допомогою оплати фінансових вимог постачальників з подальшим стягуванням боргу з покупців (перепродаж права на стягнення боргів або комерційна операція за дорученням).

Міжнародна торгівля характеризується сукупним товарообігом між усіма країнами світу, який розраховується додаванням лише обсягів експорту.

Міжнародне інвестування є процесом вилучення частини капіталу з національного обігу в цій країні й переміщення його в

товарній чи грошовій формі у виробничий процес та обіг іншої країни.

Міжнародна фінансова діяльність здійснюється на міжнародному фінансовому ринку при переміщенні фінансів із секторів з відносними надлишками у ті сектори, де в них є потреба.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До основних видів міжнародної економічної діяльності не належить:

- а) міжнародна торгівля товарами та послугами;
- б) міжнародний рух капіталу;
- в) державне регулювання внутрішнього ринку праці;
- г) міжнародна трудова міграція.

2. Який із наведених факторів найбільше впливає на розвиток міжнародної економічної діяльності?

- а) рівень доходів населення в окремій країні;
- б) рівень глобалізації економіки;
- в) кількість підприємств малого бізнесу у країні;
- г) система освіти та науки в країні.

3. Який із наведених видів міжнародної економічної діяльності пов'язаний з рухом капіталу між країнами?

- а) міжнародна торгівля;
- б) міжнародне інвестування;
- в) міжнародна трудова міграція;
- г) міжнародна технічна допомога.

4. Яка форма міжнародної економічної діяльності передбачає обмін науковими досягненнями, технологіями та патентами між країнами?

- а) міжнародна торгівля;
- б) міжнародна науково-технічна співпраця;
- в) міжнародний рух робочої сили;

- г) міжнародний фінансовий ринок.
5. Що є основною метою міжнародного інвестування?
- стимулювання внутрішнього споживання;
  - отримання прибутку від іноземних активів;
  - регулювання валютного курсу;
  - забезпечення стабільності внутрішнього ринку праці.

Питання для самоконтролю

- Поясніть, які можливості міжнародної економічної діяльності визначаються поглибленням міжнародного поділу праці.
- Охарактеризуйте фактори міжнародної економічної діяльності.
- Наведіть приклади взаємодії суб'єктів міжнародної економічної діяльності на двосторонній й багатосторонній основі.
- Чим відрізняються лізинг від факторингу?
- Які відмінності видів міжнародної торговельної діяльності?
- Які сутнісні відмінності між міжнародною торгівлею та міжнародною інвестиційною діяльністю?
- Охарактеризуйте причини міжнародної інвестиційної діяльності.
- Які новітні тенденції властиві фінансовому капіталу?

Література: базова – 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10; допоміжна – 5, 8.

Тема 3. СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

- Світовий ринок: сутність, структура та властивості.
- Види і показники міжнародної торгівлі.
- Світовий товарний ринок.
- Світовий ринок послуг.

Основні поняття

Світовий ринок – це система обміну товарами і послугами між країнами, що виникла на основі міжнародного поділу праці й міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. Його можна розглядати як сукупність національних ринків окремих країн, що пов'язані між собою міжнародними економічними відносинами.

Світовий ринок розділяють на три великих групи світових ринків: товарний, фінансово-грошовий і ринок праці.

До складу **світового товарного ринку** (або ринку товарів і послуг) входять: ринок споживчих товарів, ринок засобів виробництва і ринок послуг.

Світовий ринок споживчих товарів за товарно-галузевою структурою об'єднує ринки продовольчих і непродовольчих товарів, ринок житла, ринок споруд невикористаного призначення.

Світовий ринок засобів виробництва складається з ринків споруд виробничого призначення, засобів праці, сировини, корисних копалин, матеріалів, енергії й інших видів продукції виробничого призначення.

Світовий ринок послуг охоплює ринки лізингових, транспортних, інжинірингових, страхових, туристичних, рекламних та інших послуг, а також ринок ліцензій і ноу-хау.

Суб'єктами світового ринку є державні органи різних рівнів (центральні, регіональні, муніципальні), а також підприємства й організації, міжнародні організації (при наданні фінансово-кредитної допомоги та інвестиційних коштів), транснаціональні корпорації та міжнародні об'єднання, окремі особи.

Об'єктами світового ринку є товари (ресурси, продукти й послуги), що обертаються в міжнародній торгівлі.

Міжнародна торгівля – специфічна форма обміну продуктами праці та послугами між різними країнами світової

спільноти, що пов'язаний загальною інтернаціоналізацією господарського життя, інтенсифікацією міжнародного поділу праці в умовах науково-технічної революції.

Видами міжнародної торгівлі є: **експорт** – реалізація товарів і послуг за кордон та **імпорт** – придбання товарів і послуг за кордоном.

Світова торгівля – свідоме переміщення товарів та послуг від виробника до споживача за межі національних кордонів з метою отримання прибутку. Для здійснення світової торгівлі, або участі у світовій торгівлі потрібно мати свою зовнішньоекономічну інфраструктуру.

Зовнішньоекономічна інфраструктура – це сукупність інститутів, що забезпечують швидкість пересування товарів та послуг від виробника до споживача.

Реекспорт – це продаж та вивезення закордон раніше ввезеного товару, який не піддавався в реекспортуючій країні ніякій обробці. Митною статистикою реекспортними вважаються також операції, при яких товари, що передаються, відправляються новому покупцю без завезення в реекспортуючу країну.

Реімпорт – ввезення раніше вивезених за кордон товарів, які не піддавались обробці, тобто це експортні операції, що не відбулись. На відміну від реекспорту, який може і не передбачати ввезення товару до країни-реекспортера, реімпорт має чітку ознаку: товар двічі перетинає кордон, під час вивезення, а також під час ввезення назад до країни.

Різниця між сукупним імпортом і експортом протягом певного періоду (року, кварталу тощо) становить **сальдо торгового балансу**. Воно є **активним** (позитивним), якщо експорт за вартістю перевищує імпорт, і **пасивним** (від'ємним), коли ситуація протилежна. Покривають негативне сальдо торгового балансу золотом або конвертованою валютою.

Товарна структура міжнародної торгівлі характеризує товарне наповнення експорту та імпорту.

Географічна структура міжнародної торгівлі – це розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, виділеними за територіальною або організаційною ознаками.

Сума експорту та імпорту є **зовнішньоторговим оборотом країни**.

Зовнішньоторгова квота – це відношення зовнішньоторгового обороту до обсягу валового внутрішнього продукту країни.

Закритий світовий ринок являє собою товарний ринок, в якому взаємодіють продавці і покупці, пов'язані різними формами некомерційних відносин: юридичною залежністю, системою часткової участі і фінансового контролю, угодами спеціалізації і кооперування, спеціальними торгово-економічними, валютно-кредитними, воєнно-політичними і специфічними угодами, які не мають виключно комерційного характеру.

Відкритий сектор світового ринку товарів являє собою сферу звичайної комерційної діяльності практично необмеженого кола незалежних покупців і продавців. Ціни відкритого світового ринку є **світовими** і слугують довідковими цінами.

Світовий ринок послуг – це розгалужена система вузькоспеціалізованих світових ринків, зокрема світового ринку транспортних послуг, комунікацій, комунального обслуговування, громадського харчування, туристично-рекреаційних послуг, готельного бізнесу, рекламних й консалтингових послуг, страхових та фінансових послуг, агентських та брокерських послуг, адвокатських послуг, ріелторських послуг, послуг франчайзингу.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До суб'єктів світового ринку товарів і послуг не належать:

- а) інтеграційні угруповання;
- б) міжнародні організації;
- в) транснаціональні корпорації;
- г) митні бар'єри.

2. Основним завданням світового ринку товарів і послуг є:

- а) забезпечення стабільності внутрішніх ринків;
- б) формування єдиної світової валюти;
- в) забезпечення обміну товарами і послугами між країнами;
- г) монополізація міжнародної торгівлі.

3. Який із зазначених факторів не є ключовим для ефективного функціонування світового ринку товарів і послуг?

- а) глобалізація економічних процесів;
- б) технологічний прогрес у логістиці;
- в) державне регулювання внутрішніх ринків;
- г) стандартизація продукції для міжнародного обміну.

4. Який суб'єкт має найбільший вплив на формування глобальної структури ринку товарів і послуг?

- а) транснаціональні корпорації;
- б) регіональні торгові організації;
- в) міжнародні банки;
- г) міжнародні торгові угоди.

5. Яка характеристика не є ознакою світового ринку товарів і послуг?

- а) високий рівень конкуренції між суб'єктами;
- б) глобальна інтеграція ринкових процесів;
- в) стандартизація продукції для полегшення обміну;
- г) обмеження міжнародного обміну через жорсткі бар'єри.

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте етапи еволюції світового ринку.
2. Охарактеризуйте об'єкти й суб'єкти світового ринку.
3. Поясніть відмінності між структурою й інфраструктурою світового ринку.
4. Які з тенденцій розвитку світового ринку є найвпливовішими?
5. Які види посередницьких операцій використовуються при торгівлі машинами й обладнанням?
6. Які види операцій є найбільш розповсюдженими у сучасній міжнародній торгівлі?
7. Як відбувається міжнародна торгівля сировинними товарами?
8. Охарактеризуйте особливості міжнародної торгівлі послугами.
9. Проаналізуйте наслідки міжнародної торгівлі на прикладі імпорту енергоносіїв.
10. Які перспективи взаємовигідного співробітництва України з країнами ЄС?

Література: базова – 1, 2, 4, 7, 8, 9; допоміжна – 8.

Тема 4. СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК

1. Світовий фінансовий ринок, його структура і функції.
2. Світовий ринок капіталів і його сегменти.
3. Сутність та показники міжнародного руху капіталу.
4. Міжнародні фінансові потоки та світові фінансові центри.
5. Характерні риси сучасного етапу руху капіталу.
6. Світові фінансово-економічні кризи.

Основні поняття

Світовий фінансовий ринок – це:

а) організаційний механізм міждержавного руху та перерозподілу капіталів, придатних для використання за межами свого утворення та походження, на міграцію яких впливає ринковий попит та пропозиція, а також регулюючі дії держав та міжнародних валютно-фінансових центрів;

б) глобальна цілісна система національних та регіональних фінансових ринків, що включає сукупність ринкових форм торгівлі фінансовими активами та об'єднана уніфікацією операцій, спільними умовами функціонування й закономірностями еволюції.

Суб'єкти фінансового ринку: кредитори або первинні інвестори; позичальники та емітенти; спеціалізовані фінансові посередники – комерційні банки, інвестиційні компанії, трастові, пенсійні та інвестиційні фонди, ощадно-позичкові асоціації тощо; **хеджери** – страховики ризиків, пов'язаних з валютними кредитними операціями та операціями з цінними паперами; органи регулювання і контролю.

Головною функцією **грошового ринку** є забезпечення міжнародної ліквідності – можливості швидко залучати достатню кількість фінансових ресурсів на наднаціональному рівні для операцій із споживчими товарами та спекулятивних операцій з цінними паперами.

Світовий ринок капіталів – це сукупність економічних зв'язків між власниками капіталу та споживачами з приводу його використання; складається в процесі міграції капіталу. Світовий ринок капіталу поділяється на ринок підприємницького капіталу і позичкового капіталу.

Ринок підприємницького капіталу пов'язаний із реалізацією довгострокових інвестицій. Капіталовкладення в закордонні господарські об'єкти забезпечують контроль над

ними з боку інвестора і визначаються як прямі іноземні інвестиції.

Ринок позичкового капіталу характеризується вкладеннями капіталу в іноземні облігації, акції, сертифікати, інші цінні папери. Їх постійний обмін здійснюється на фондових біржах і приймає форму **світового ринку цінних паперів**.

Міжнародні **ринки цінних паперів** включають міжнародні ринки **титулів** (прав) власності та міжнародні ринки **боргових цінних паперів**, а також ринки похідних фінансових інструментів – деривативів.

Дериватив – це похідний фінансовий інструмент (цінний папір другого рівня), що представляє собою договір на отримання базового активу (цінного паперу першого рівня або товару). Часто зустрічаються такі деривативи: ф'ючерси, опціони, форварди.

Ф'ючерс – це біржовий контракт на купівлю/продаж базового активу в майбутньому, але за вартістю, визначеною зараз.

Форвард – позабіржовий аналог ф'ючерсу, умови якого обговорюються між двома учасниками, без втручання та контролю біржі.

Опціон – це право (але не зобов'язання) на укладення угоди купити/продати базовий актив за заздалегідь обумовлену ціну або за нефіксовану ціну, яка обчислюється за заздалегідь обумовленою формулою, у визначений договором момент в майбутньому.

Невід'ємним елементом функціонування сучасного світового ринку є посередницькі функції брокерів та дилерів.

Брокер купує та продає активи за дорученням та за рахунок свого клієнта.

Дилер реалізує операції за свій рахунок і від свого імені.

Міжнародний рух капіталу – це транснаціональне переміщення певної вартості в товарній чи грошовій формі з метою отримання прибутку чи підприємницької вигоди, а

також: а) самоствердження капіталу як самозростаючої вартості в глобальному масштабі; б) сукупність відносин щодо переміщення капіталу в між- та наддержавному просторі на постійній або короткотерміновій основі заради максимізації його прибутковості чи досягнення інших економічних, соціальних і політичних вигод; в) діалектичне поєднання процесів вилучення частини капіталу з товарно-грошового обігу однієї країни (експорт) та його включення у господарський оборот іншої країни (імпорт).

Світові фінансові центри – це ті місця, де торгівля фінансовими активами між резидентами різних країн має особливо великі масштаби.

Офшорна зона – один із видів вільних економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високий рівень законодавчої гарантії банківської та комерційної секретності, лояльність державного регулювання.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До суб'єктів світового фінансового ринку не належать:
  - а) комерційні банки;
  - б) страхові компанії;
  - в) інвестиційні фонди;
  - г) виробничі підприємства.
2. До фінансових інструментів світового фінансового ринку не належать:
  - а) облігації;
  - б) акції;
  - в) деривативи;
  - г) сировинні товари.
3. Який із суб'єктів має найбільший вплив на формування глобальної ліквідності фінансового ринку:

- а) центральні банки;
- б) малий бізнес;
- в) приватні споживачі;
- г) торговельні компанії.

4. Яка з наступних характеристик не властива сучасному світовому фінансовому ринку:

- а) висока ліквідність;
- б) глобальна інтеграція;
- в) висока волатильність фінансових інструментів;
- г) ізольованість від міжнародних впливів.

5. Яка з наведених функцій не виконується світовим фінансовим ринком:

- а) мобілізація капіталу;
- б) забезпечення ліквідності фінансових активів;
- в) стимулювання економічного розвитку через кредитування;
- г) виробництво товарів широкого споживання.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення світового ринку капіталів, назвіть та розкрийте (з наведенням конкретних прикладів) його основні функції.

2. Наведіть структуру міжнародного фінансового ринку та охарактеризуйте його основні елементи.

3. Поясніть, чому для світового фінансового ринку характерна географічна локалізація? Назвіть провідні світові фінансові центри.

4. Розкрийте об'єктивні основи та причини міжнародного руху капіталу.

5. Охарактеризуйте основні форми міжнародного руху капіталу. Які основні показники використовуються для їх оцінки та аналізу?

6. Назвіть чинники, що впливають на міжнародний рух капіталу в сучасній економіці.

7. Розкрийте характерні риси та тенденції сучасного етапу міжнародного руху капіталу.

8. Поясніть основні причини та наведіть приклади віртуалізації світового фінансового ринку.

9. Розкрийте основні причини найбільших світових фінансових криз за останні 100 років: Великої депресії і Великої рецесії. Запропонуйте заходи, що дозволять в подальшому запобігти глобальним фінансовим потрясінням.

Література: базова –1, 2, 4, 6, 7, 10; допоміжна – 5, 6, 8.

Тема 5. ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ ВИРОБНИЦТВО

1. Інвестиції в системі міжнародного руху капіталу. Міжнародний ринок прямих іноземних інвестицій.

2. Теорії прямого іноземного інвестування.

3. Форми і методи прямого іноземного інвестування.

4. Поняття, структура та механізм діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК).

5. Форми і методи регулювання інвестування на національному та міжнародному рівнях.

Основні поняття

Міжнародні інвестиції – це інвестиції, реалізація яких передбачає взаємодію економічних суб'єктів різних країн. З країни базування здійснюється експорт капіталу. Вона є місцем перебування інвестиційного суб'єкта (для фізичної особи – це країна громадянства, для юридичної – країна реєстрації). Інвестування капіталу, його безпосереднє вкладення здійснюється у приймаючій країні.

Реальні інвестиції – це вкладення коштів у реальні активи як матеріальні (виробничі основні та оборотні фонди, будівлі, споруди, обладнання тощо), так і нематеріальні (патенти, ліцензії, "ноу-хау« тощо). Вкладення коштів у нематеріальні активи, пов'язані з науково-технічним прогресом, характеризуються як **інноваційні інвестиції**.

Фінансові інвестиції – вкладення коштів у різні фінансові інструменти, наприклад, фондові (інвестиційні) цінні папери, спеціальні (цільові) банківські вкладення, депозити, паї тощо.

Прямі інвестиції характеризуються безпосередньою участю інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладенні коштів. Прямі інвестиції, як правило, здійснюються у формі кредиту без інвестиційних посередників з метою оволодіння контрольним пакетом акцій компанії.

Непрямі інвестиції – це інвестування, опосередковане третіми особами (інвестиційними або фінансовими посередниками). Інвестори купують цінні папери, що випускаються інвестиційними посередниками (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів або інвестиційних компаній), а останні розміщують зібрані таким чином інвестиційні кошти на власний розсуд у найбільш ефективні об'єкти інвестування, беруть участь в управлінні ними, а отримані доходи розподіляють серед своїх клієнтів.

Іноземні інвестиції – це вкладення, що здійснюються іноземними громадянами, юридичними особами та державами, наднаціональними міжнародними інвестиційними інститутами.

Спільні інвестиції – вкладення, що здійснюються суб'єктами цієї країни та іноземних держав, а також інвестиції підприємств за участю іноземних інвесторів.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це вкладення капіталу з метою отримання підприємницького прибутку (доходу), зумовлені довгостроковим економічним інтересом і забезпечують контроль інвестора над об'єктом інвестування.

Країна, в якій розташовується компанія, що інвестує капітал, називається **країна базування** (країна-експортер), а країна, де знаходиться компанія, в яку інвестують, називається **приймаюча країна** (країна-реципієнт, країна-імпортер).

Міжнародний інвестиційний ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між продавцем інвестиційних ресурсів та їх покупцем, які є резидентами різних країн.

На **ринку реальних активів** пропонуються інвестиційні товари та послуги: нерухомість, ділянки під забудову (іпотечний ринок); обладнання, будівельні матеріали, дослідницькі, конструкторські, будівельні, монтажні, пусконаладжувальні та інші роботи і послуги (підрядний ринок); нові технології, ліцензії, патенти на винаходи та відкриття, досвід, знання, "ноу-хау", інжинірингові послуги (ринок інтелектуальних цінностей). Реальні активи можуть реалізовуватись на умовах "спот" (протягом декількох днів) або за **ф'ючерсними контрактами**, тобто поставки товарів відбуваються після проходження певного періоду часу.

Ринок фінансових активів поділяється на грошовий ринок і фондовий ринок. Фондовий ринок, у свою чергу, поділяється на **первинний** (торгівля новими цінними паперами) і **вторинний** (торгівля між інвесторами раніше випущеними цінними паперами, що перебувають в обігу).

Мультинаціональні корпорації (МНК) – міжнародні і за капіталом, і за сферою своєї діяльності (головна компанія належить капіталу кількох країн, інвестиції також здійснюються по всьому світу).

Транснаціональна компанія (ТНК) – це фірма, яка контролює виробничі активи більш ніж в одній країні. ТНК є національні за капіталом (тобто головна компанія належить одній країні) і міжнародні за сферою своєї діяльності (інвестиції здійснюються в багатьох країнах світу).

Дочірнє підприємство – це акціонерне підприємство у приймаючій країні, більше половини акцій якого перебуває у власності іншого підприємства, яке має право призначати або усувати більшість членів адміністративних, управлінських або наглядових органів. Таким чином, дочірнє підприємство повністю контролюється материнською компанією.

Асоційована (афілійована) компанія – це акціонерне підприємство у приймаючій країні, в якому від 10 до 50% акцій належить іноземному інвестору, тобто материнській компанії ТНК. При цьому материнська компанія отримує лише частковий контроль за діяльністю асоційованої фірми у межах частки капіталу, що їй належить.

Філіал (філія, відділення) – неакціонерне підприємство, що повністю або частково перебуває у власності інвестора, при цьому може набувати таких форм: а) постійне представництво іноземного інвестора у певній країні; б) неакціонерне спільне підприємство, сформоване іноземним інвестором і третіми сторонами; в) земельні ділянки та/або нерухоме майно, що прямо належить іноземному резиденту.

Спільне підприємництво – це діяльність, яка базується на співробітництві з підприємцями, підприємствами й організаціями країни-партнера та їхньому спільному розподілі доходів та ризиків від цього співробітництва; це організаційно-правова форма поєднання зусиль партнерів різних країн з метою здійснення спільної підприємницької діяльності.

Стратегічні альянси – довірчі довгострокові взаємовигідні відносини між фірмами, що дозволяють кожній з них ефективно досягати довгострокових цілей, координувати та оптимізувати використання спільних ресурсів і мінімізувати транзакційні витрати.

Асоціація – добровільне об'єднання з метою взаємного співробітництва при збереженні самостійності та незалежності членів, що входять в об'єднання.

Картель – виробничо і комерційно незалежні об'єднання підприємств, які здійснюють координацію продажів, поділ ринків збуту шляхом створення спільного збутового органу (одногалузевої).

Синдикат – об'єднання підприємств, що випускають однорідну продукцію з метою організації її колективного збуту через єдину торгову мережу; об'єднує виробничо самостійні підприємства, але які втрачають комерційну незалежність.

Трест – об'єднання, в межах якого втрачається виробнича, комерційна, інколи і юридична самостійність. Учасники розподіляють прибутки пропорційно частці, пакетам акцій.

Концерн – об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств. Можлива юридична та господарська самостійність під контролем домінуючого підприємства. Це об'єднання підприємств, які пов'язані між собою спільними інтересами, договорами, угодами, капіталом, участю в спільній діяльності, і часто така група об'єднується навколо холдингу, який тримає акції даних підприємств.

Консорціум – тимчасові об'єднання промислового і банківського капіталу з метою реалізації спільних проектів.

Пул – монопольні об'єднання, за яких прибутки надходять до спільного фонду і здійснюється узгоджений їх розподіл в обумовленій пропорції.

Фінансово-промислова група (ФПГ) – сукупність юридичних осіб, що діють як основне та дочірні товариства, повністю або частково об'єднавши свої матеріальні та нематеріальні активи на основі угоди про створення ФПГ з метою технологічної або економічної інтеграції для реалізації інвестиційних або інших проектів і програм, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту товарів і послуг, підвищення ефективності виробництва, створення нових робочих місць.

Холдинг – холдингова компанія – головне підприємство, незалежно від організаційно-правової форми, до складу активів якого входять контрольні пакети акцій інших підприємств.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До суб'єктів прямого іноземного інвестування не належать:

- а) транснаціональні корпорації;
- б) інвестиційні фонди;
- в) державні інвестиційні агентства;
- г) колективи споживачів.

2. Яка з наведених характеристик не є властивою прямим іноземним інвестиціям:

- а) забезпечення довгострокового залучення капіталу;
- б) набуття контролю над управлінням підприємством;
- в) створення нових виробничих потужностей;
- г) короткострокове фінансове інвестування.

3. Який із наступних інструментів є характерним для здійснення прямих іноземних інвестицій:

- а) придбання портфельних акцій без набуття контролю;
- б) створення дочірніх компаній;
- в) спекулятивні операції на валютному ринку;
- г) купівля облігацій іноземних підприємств.

4. Міжнародне виробництво характеризується:

- а) продажем продукції виключно на внутрішньому ринку;
- б) встановленням виробничих потужностей за кордоном;
- в) фінансовим інвестуванням без участі у виробничих процесах;
- г) орієнтацією на короткострокову прибутковість.

5. Який із наступних факторів найменше впливає на рішення про пряме іноземне інвестування:

- а) політична стабільність країни-цілі;

- б) рівень економічного розвитку країни-цілі;
- в) культурні та соціальні відмінності між країнами;
- г) короткострокова прибутковість інвестиції.

Питання для самоконтролю

1. Які ознаки прямого іноземного інвестування?
2. Поясніть, чим відрізняються поняття «ввезення капіталу» і «іноземне інвестування».
3. Назвіть наслідки ПІІ для країни базування.
4. Охарактеризуйте структуру міжнародного інвестиційного ринку.
5. Поясніть причини іноземного інвестування за різними теоретичними концепціями.
6. Які теоретичні концепції пояснюють мотивацію власника ПІІ?
7. Охарактеризуйте форми та методи ПІІ.
8. Поясніть значення ПІІ для розвитку світового господарства.
9. Що є основною сутнісною ознакою прямих іноземних інвестицій?
10. Які вихідні умови становлення сприятливого інвестиційного клімату в Україні?
11. Які позитивні та негативні моменти можуть мати місце при інвестуванні у формі спільного підприємства?

Література: базова – 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10; допоміжна – 4, 5, 6, 8.

Тема 6. МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ

1. Міжнародний кредит та його функції в сучасній економіці. Принципи міжнародного кредитування.
2. Форми міжнародного кредитування.

3. Міжнародні кредитно-фінансові інститути та їх діяльність.

4. Проблема зовнішньоекономічної заборгованості та шляхи її розв'язання.

5. Україна в міжнародних кредитних відносинах.

Основні поняття

Міжнародний кредит – міждержавний рух капіталу в формі надання валютних і товарних ресурсів на умовах зворотності, строковості та платності.

За **формою** надання розрізняють кредити:

- **товарний**, котрий надається експортером імпортеру у формі відстрочки платежу за проданий товар, а імпортером експортеру – у вигляді авансу;

- **валютний (готівковий)**, що надається банками у грошовій формі;

- **акцептний** – банківський кредит, який може отримати експортер або імпортер через передачу банку власних переводних векселів (трат), виписаних на даний банк;

- **депозитний** – кредит, який видається банком позичальнику під гарантії депозиту, відкритого в цьому банку;

- **облігаційний** – надання коштів позичальнику шляхом придбання емітованих ним облігацій;

- **факторинговий** – кредит, який видається банком позичальнику внаслідок перевідступлення факторинговій компанії (банку) як неоплачених боргових вимог (рахунків-фактур і векселів), що виникають між контрагентами у процесі реалізації товарів і послуг на умовах комерційного кредиту, так і зобов'язань по відповідному обслуговуванню постачальника;

- **форфейтинговий** – продаж середньострокових боргових зобов'язань чи вимог по зовнішньоторгових контрактах кредитному інституту (форфейтеру) при наданні достатнього забезпечення.

Міжнародні кредитно-фінансові інститути – це всесвітні та регіональні інститути, створені на основі міждержавних угод з метою регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин.

Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund) – міжнародна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи Організації Об'єднаних Націй (ООН), метою створення якої було сприяння міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, створення багатосторонньої системи платежів і розрахунків, підтримання рівноваги платіжних балансів країн-членів фонду, вжиття системи заходів, спрямованих на регулювання валютних ресурсів, підвищення ступеня конвертованості валют, надання короткострокових кредитів своїм членам на реорганізацію економіки.

Світовий Банк або Всесвітній банк (The World Bank) – міжнародна кредитно-фінансова установа, своєрідне кооперативне співтовариство, акціонерами якого є 189 країн-членів.

Банк міжнародних розрахунків – спеціалізований міждержавний фінансовий інститут, який об'єднує на акціонерній основі частину фінансових ресурсів центральних банків 60 країн. Створений у 1930 р. з метою координації надходжень і платежів, котрі виникали у зв'язку з репараціями, які сплачувала Німеччина країнам-переможцям у Першій світовій війні. Після Другої світової війни БМР брав участь в операціях за «планом Маршалла». Пізніше БМР став відігравати активну роль в операціях щодо компенсації негативних ефектів від міжнародних валютних угод спекулятивного характеру.

Паризький клуб є неформальною організацією, що об'єднує наразі інтереси 22 країн-кредиторів. Виник у 1956 р. як зібрання приватних банків-кредиторів для врегулювання зовнішнього боргу Аргентини. Клуб не має чіткої організаційної структури та членства і формально відкритий для всіх країн, які

є кредиторами і беруть практику роботи цієї організації. Основними членами Паризького клубу є розвинуті країни – члени Організації економічного співробітництва та розвитку.

Лондонський клуб кредиторів, офіційно відомий як «Консультативний комітет комерційних банків» – неформальне об'єднання, в яке входить близько 1000 банків-кредиторів. Створено для регулювання питань заборгованості іноземних позичальників перед членами цього клубу.

Валовий зовнішній борг країни – це загальний обсяг заборгованості за всіма існуючими зобов'язаннями, що мають бути сплачені боржником у вигляді основної суми та/або відсотків у будь-який час у майбутньому, і які є зобов'язаннями резидентів цієї економіки перед нерезидентами. Валовий зовнішній борг містить в собі як державний зовнішній борг (уряду та Нацбанку), так і недержавний (банків, національних та акціонерних компаній тощо).

Зовнішній державний борг являє собою заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових установ, відсоткам, що сплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів. Обсяг державного боргу – вирішальний показник стійкості фінансів країни.

Криза зовнішньої заборгованості – ситуація, в якій країна, спираючись на власні ресурси та економічний потенціал, виявляється хронічно неспроможною своєчасно та в повному обсязі виконувати свої міжнародні боргові зобов'язання.

Механізмами національні програми забезпечення керованості зовнішньо-борговими процесами є:

- **конверсія державного боргу** – зміна доходності позик, яка проводиться внаслідок зміни ситуації на фінансовому ринку чи погіршення фінансового стану держави, коли вона не в змозі виплачувати попередньо оговорений дохід;

- **консолідація державного боргу** – передача зобов'язань за раніше випущеною позицією на нову з метою продовження терміну позики;

- **уніфікація** – об'єднання кількох позик в одну, яке спрощує управління державним боргом;

- **обмін за регресивним співвідношенням** облігацій попередніх періодів на нові – часткова відмова держави від своїх боргів;

- **відстрочка погашення** – перенесення строків виплати заборгованості. При цьому за період перенесення строків погашення боргу виплата доходів не проводиться;

- **анулювання (дефолт)** – повна відмова держави від своєї заборгованості;

- профіцитно орієнтована **реструктуризація** доходної та/або видаткової частин консолідованого бюджету при жорсткому дотриманні бюджетно-фінансової дисципліни і цільовому спрямуванні бюджетного надлишку на покриття зовнішньої заборгованості;

- **націоналізація** комерційних банків та соціалізація приватних зовнішньоборгових зобов'язань, перекладання їх на суспільство в цілому;

- **стимулювання економічного зростання** й збільшення ВВП як джерела податкових бюджетних доходів і відповідних платежів позичальникам;

- **емісійна інфляція** (для країн, чия валюта є вільно конвертованою).

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До інструментів міжнародного кредитування не належать:

- а) кредитні лінії міжнародних банків;
- б) державні гарантії кредитів;

в) портфельні інвестиції;
г) пряма видача кредитів через міжнародні фінансові установи.

2. Міжнародний кредит характеризується:

а) довгостроковим залученням капіталу з гнучкими умовами;

б) короткостроковою фінансовою операцією без забезпечення контролю над управлінням;

в) наданням фінансових ресурсів через спеціалізовані міжнародні фінансові установи;

г) операціями, що здійснюються виключно через внутрішній фінансовий ринок.

3. До суб'єктів міжнародного кредитування не належать:

а) міжнародні банки;

б) центральні банки;

в) місцеві комерційні банки, що не ведуть операції на міжнародному рівні;

г) міжнародні фінансові установи.

4. Який із наступних факторів найменше впливає на оцінку кредитоспроможності країни в умовах міжнародного кредитування?

а) внутрішня політична стабільність;

б) рівень інфляції;

в) структура зовнішнього боргу;

г) розмір населення.

5. Який із наступних підходів не є основним інструментом регулювання міжнародного кредитування?

а) встановлення процентних ставок міжнародними банками;

б) застосування державних гарантій кредитів;

в) порівняльний аналіз кредитних рейтингів країн;

г) введення квот для обмеження кредитних потоків.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають роль та функції позичкового капіталу в сучасній міжнародній економіці?
2. Назвіть основні позитивні та негативні наслідки міжнародного кредитування.
3. Охарактеризуйте основні форми міжнародного кредитування.
4. Поясніть, що таке міжнародні кредитно-фінансові інститути та в чому полягає їх призначення?
5. Які провідні міжнародні фінансово-кредитні інститути Ви знаєте? З якими з них найбільш активно співпрацює Україна?
6. Розкрийте основні причини міжнародної кризи заборгованості. У чому вона проявляється? Запропонуйте власний варіант вирішення цієї проблеми.
7. Як Ви вважаєте, чи є проблема зовнішньоекономічної заборгованості актуальною для України? Відповідь обґрунтуйте.

Література: базова – 1, 2, 7, 10; допоміжна – 5, 6, 8, 9.

Тема 7. СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ

1. Особливості формування та розвитку світового ринку праці.
2. Фактори розвитку світового ринку праці.
3. Основні регіональні ринки праці.
4. Роль і місце Міжнародної організації праці у регулюванні світового ринку праці.

Основні поняття

Світовий ринок праці – це система відносин, що виникають з приводу узгодження попиту та пропозиції світових

трудоу ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту, яка утворилася через нерівномірність кількісного та якісного розміщення робочої сили в країнах світу та розбіжності в національних підходах до її відтворення.

Основними **тенденціями розвитку** світового ринку праці є його глобалізація, посилення міграційних процесів, розширення використання міжнародних трудових норм тощо.

Глобалізація ринку праці являє собою формування єдиного механізму узгодження попиту та пропозиції робочої сили незалежно від країни проживання тієї чи іншої людини і розвивається на фоні глобалізації економіки.

Світовий ринок праці складається зі світового ринку кваліфікованих робітників, світового ринку некваліфікованих робітників і світового ринку спеціалістів.

Основні **функції світового ринку праці**:

- здійснює остаточне визначення вартості робочої сили, впливає на відхилення ціни на цей специфічний товар (залежно від співвідношення і пропозиції);
- регулює попит і пропозицію робочої сили;
- зводить продавців робочої сили з її покупцями;
- забезпечує конкуренцію між найманими працівниками, спонукаючи їх до підвищення свого загальноосвітнього і кваліфікаційно-професійного рівня, одночасно знижуючи ціну робочої сили;
- забезпечує конкуренцію між підприємцями, спонукаючи їх підвищити якість умов праці та рівень оплати праці;
- сприяє зростанню збалансованості між трудовими ресурсами і робочими місцями, досягненню ефективної зайнятості;
- прискорює міграційні процеси в національному та міжнародному масштабах, вирівнює умови відтворення робочої сили;
- сприяє виявленню шляхів та розробці заходів соціального захисту робочої сили.

Фактори, які мають прямий вплив на формування світового ринку праці: міжнародний поділ праці, НТП, конкуренція, інфраструктура, рух капіталу, структурні зміни в економіці та міграція трудових ресурсів.

Міжнародна організація праці (МОП) – створена в 1919 році як автономна організація, а з 1946 року є спеціалізованим закладом ООН. МОП розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, що встановлюють мінімальні стандарти основних трудових прав: свободу асоціації, право на організацію, ведення колективних переговорів, заборону примусової праці, гендерну рівність тощо. Основними стратегічними цілями МОП є сприяння реалізації основоположних принципів та прав у сфері праці, створення більш широких можливостей для працівників з метою забезпечення гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищення ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцнення трипартизму та соціального діалогу.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До суб'єктів світового ринку праці не належать:
  - а) шукачі роботи;
  - б) роботодавці;
  - в) міграційні агентства;
  - г) фінансові інституції.
2. Основним фактором, що впливає на формування світового ринку праці, є:
  - а) демографічні тенденції;
  - б) валютний курс;
  - в) рівень технологічного розвитку;
  - г) система міжнародних розрахунків.

3. Який із зазначених аспектів не є ключовим при аналізі світового ринку праці?

- а) міграційні потоки;
- б) рівень зайнятості;
- в) структура виробничих підприємств;
- г) рівень кваліфікації робочої сили.

4. Світовий ринок праці характеризується:

- а) високою мобільністю робочої сили між країнами;
- б) повною автономією кожної національної економіки;
- в) впливом глобальних демографічних змін;
- г) наявністю різних систем регулювання

працевлаштування.

5. Який із наступних факторів не впливає на конкурентоспроможність робочої сили на світовому ринку праці?

- а) рівень освіти;
- б) рівень соціального захисту;
- в) демографічні зміни;
- г) виробнича потужність підприємств.

Питання для самоконтролю

1. Що таке світовий ринок праці?
2. Визначте основні тенденції розвитку світового ринку праці.
3. Що являє собою глобалізація ринку праці?
4. Визначте основні світові центри тяжіння робочої сили.
5. Назвіть керівні органи МОП.
6. Які спеціальні програми розроблені МОМ в галузі трудової міграції?
7. Проаналізуйте вплив міжнародних фінансових, політичних, військових криз на світовий ринок праці.

Література: базова – 1, 3, 4, 7, 9; допоміжна – 2, 8, 9.

Тема 8. МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ

1. Сутність і види міжнародної трудової міграції.
2. Економічні та соціальні причини міжнародної трудової міграції
3. Наслідки міжнародної трудової міграції для мігрантів, приймаючих країн та країн-донорів.
4. Регулювання міжнародних міграційних процесів.
5. Україна у світових міграційних процесах.

Основні поняття

Міжнародна міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці на термін більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів.

Залежно від просторового горизонту переміщення виокремлюють такі види міжнародної трудової міграції:

- **зовнішня міграція** – це переміщення населення за межами певної країни;

- **внутрішньоконтинентальна міграція** – це переміщення населення між країнами в межах одного континенту;

- **міжконтинентальна міграція** – це переміщення населення між країнами різних континентів.

За юридичними засадами розрізняють:

- **організована міграція**, тобто переміщення населення згідно з національним законодавством (наприклад, за візовим режимом);

- **нелегальна міграція** – самовільне переміщення населення щодо кордонів країни всупереч законодавству.

Залежно від терміну переміщення міжнародна трудова міграція поділяється на такі види:

- **постійна міграція** – це виїзд (в'їзд) населення в іншу країну на постійне місце проживання;

- **тимчасова міграція** – це робота за кордоном протягом певного обмеженого часу з подальшим поверненням на батьківщину або переїздом в іншу країну;

- **сезонна міграція** – це щорічна міграція на період певного сезону (як правило, для збирання врожаю сільськогосподарських культур) з подальшим поверненням на батьківщину;

- **маятникова міграція** – це постійна робота в одній країні при проживанні в іншій, як правило, прикордонній країні за наявності необхідних міжнародних угод між країнами.

Згідно з професійним складом можна виокремити такі види міграції:

- міграція робітників (наприклад, нефтяників);

- міграція спеціалістів (наприклад, програмістів);

- міграція представників гуманітарних професій (наприклад, співаків, авторів).

За якісним рівнем (рівнем освіти і кваліфікації) розрізняють:

- міграція робочої сили низької кваліфікації;

- міграція робочої сили високої кваліфікації;

- міграція вчених ("відплив умів").

Еміграція – виїзд працездатного населення країни за її межі.

Імміграція – в'їзд працездатного населення до країни з-за її меж.

Реєміграція – повернення емігрантів на батьківщину.

Різниця між потоками імміграції та еміграції називається **міграційним сальдо** і показує обсяг чистої міграції. Сума цих потоків показує **обсяг валової міграції**.

Міграційні коридори являють собою накопичення міграційних рухів протягом тривалого часу.

Міжнародні грошові перекази – це грошові перекази або перекази в натуральній формі, які здійснюють мігранти безпосередньо сім'ям або громадам у країну їхнього походження.

Регулювання міжнародних міграційних процесів здійснює Міжнародна організація праці та Міжнародна організація з міграції.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) – міжурядова міжнародна організація, що була створена та діє для розв'язання численних міграційних проблем у сучасному світі; є провідною міжурядовою організацією в міграційній галузі та тісно співпрацює із урядовими, міжурядовими та громадськими установами та організаціями. Відповідно до Статуту МОМ, метою організації є координація міжнародної міграційної політики з боку держав та міжнародних організацій, створення форуму для обговорення актуальних питань у сфері міграції, а також надання державам технічної та консультативної допомоги задля реалізації конкретних проєктів у міграційній сфері. У 2016р. МОМ приєдналася до системи ООН як Агентство ООН з питань міграції.

Глобальний договір про міграцію – це перша у світі глобальна угода про загальний підхід до міжнародної міграції в усіх її аспектах. Він не є юридично обов'язковим, але має величезний потенціал. Всесвітній пакт про міграцію узгодили у липні 2018 р. 193 країни, однак США, Угорщина, Ізраїль, Польща, Австрія, Швейцарія, Чехія та Австралія у різний час заявили, що не підтримують міграційний пакт ООН.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. До суб'єктів міжнародної трудової міграції не належать:
  - а) шукачі роботи;
  - б) роботодавці;

- в) агентства з працевлаштування;
- г) банківські установи.

2. Основною причиною міжнародної трудової міграції є:

- а) економічні нерівності між країнами;
- б) політична стабільність у країні походження;
- в) рівень розвитку інфраструктури у країні призначення;
- г) підвищення рівня освіти в країні походження.

3. Який із наступних аспектів не є типовим наслідком міжнародної трудової міграції:

- а) збільшення конкуренції на ринку праці у країнах призначення;
- б) демографічна адаптація приймаючих країн;
- в) підвищення кваліфікації робочої сили через відтік кадрів;
- г) зниження рівня соціального захисту в країнах походження.

4. Основним стимулом для міжнародної трудової міграції є:

- а) високі заробітні плати у країнах призначення;
- б) покращення умов працевлаштування у країнах походження;
- в) збільшення податкових ставок у країнах призначення;
- г) зростання соціального захисту у країнах походження.

5. Яка з наведених категорій не належить до суб'єктів міжнародної трудової міграції:

- а) шукачі роботи;
- б) роботодавці;
- в) урядові установи, що регулюють міграційні потоки;
- г) фінансові установи, що надають кредити для інвестицій у виробництво.

Питання для самоконтролю

1. Які основні фактори міжнародної міграції робочої сили?

2. Охарактеризуйте основні види міжнародної міграції робочої сили.
3. У чому полягають стандартні ефекти міжнародної міграції робочої сили?
4. Проаналізуйте наслідки міжнародної міграції робочої сили для державних фінансів.
5. Визначте особливості імміграційних та еміграційних потоків в Україні.
6. Якими заходами можна протистояти «відпливу умів» з України?

Література: базова – 1, 3, 4, 7, 9, 10; допоміжна – 1, 8, 9.

Тема 9. СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

1. Поняття валютної системи та її структура. Основні елементи національної та світової валютної системи.
2. Еволюція світової валютної системи.
3. Регіональні валютні системи. Європейська валютна система.
4. Становлення валютної системи України.

Основні поняття

Валютна система – інституційно-правова форма організації валютних відносин.

Світова (міжнародна) валютна система – це форма організації міжнародних валютних відносин, що обумовлюється розвитком міжнародної економіки як цілісної системи і закріплюється міждержавними угодами.

Золотовалютні резерви – запаси резервних активів, які можуть використовуватися для здійснення міжнародних розрахунків країни, виплат за борговими зобов'язаннями як перед урядовими установами, так і комерційними та

фінансовими структурами інших держав та міжнародних фінансових організацій. Сучасні золотовалютні резерви, складаються з чотирьох основних компонентів – золотого запасу, вільно конвертованої валюти, резервної позиції у МВФ та спеціальних прав запозичення.

Золоті запаси є централізованим резервом золота у вигляді злиwkів та золотих монет, якими володіють центральні банки та міжнародні валютно-фінансові організації. Золоті запаси використовуються як резервний фонд коштів для міжнародних платежів.

Запаси вільно конвертованої валюти перебувають, як правило, у безготівковій формі і зберігаються на кореспондентських рахунках і короткострокових депозитах у зарубіжних банках, а також у формі різного роду цінних паперів, виражених у валюті, що обертаються на міжнародному фінансовому ринку.

Резервна позиція в МВФ – це особлива форма активів, що означає право країни-члена автоматично отримувати від нього кошти в іноземній валюті у межах 25 % квоти, а також суми, що раніше були надані в кредит Фонду. Резервна позиція в МВФ є, по суті, тим лімітом, у межах якого країна автоматично отримує від Фонду необхідну їй іноземну валюту.

Спеціальні права запозичення (СПЗ) – резервний та платіжний засіб, що емітується МВФ. Існує лише в безготівковій формі у вигляді записів на банківських рахунках. СПЗ мають досить обмежену сферу використання – таку, як резервний актив, їх головна функція – бути розрахунковою грошовою одиницею МВФ і деяких інших міжнародних організацій.

Етапи еволюції світової валютної системи відбивають еволюцію грошового матеріалу від товарних металевих грошей до паперово-кредитних, поступову демонетизацію золота та зміну принципів встановлення валютного курсу, ступеню впливу держави на процеси курсоутворення.

В основу **Паризької валютної системи** був покладений золотомонетний стандарт і кожна з національних валют мала золотий зміст, будь-яку валюту можна було вільно конвертувати в золото.

Генуезька валютна система базувалася на використанні золота і девізів (валют). Національні гроші почали використовуватися як міжнародні платіжні і резервні засоби, що знімало обмеження, пов'язані із застосуванням золотомонетного стандарту, але водночас ставило світову валютну систему в залежність від стану провідних національних економік. Зберігалися золоті паритети, конвертованість валют у золото могла здійснюватися як безпосередньо (валюти США, Франції, Великобританії), так і опосередковано, через іноземні валюти.

Принципи **Бреттон-Вудської валютної системи** базуються на введенні золотодевізного стандарту, заснованого на золоті і двох резервних валютах - доларі США і фунті стерлінгів.

Згідно з **Ямайською валютною системою** ліквідовано золотодевізний стандарт і введено стандарт СПЗ (спеціальні права запозичення), юридично завершилася демонетизація золота: скасовані його офіційна ціна, золоті паритети, припинений розмін доларів на золото.

Регіональна валютна система являє собою договірно-правову форму організації валютних відносин групи країн.

Європейська валютна система – форма міждержавного регулювання валютних відносин країн західноєвропейського інтеграційного комплексу.

Єврозона – валютний союз 20 держав-членів Європейського Союзу, які прийняли євро як свою національну валюту та єдиний законний платіжний засіб.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Основною функцією світової валютної системи є:
  - а) забезпечення внутрішньої стабільності національної валюти;
  - б) регулювання міжнародних розрахунків і валютних курсів;
  - в) контроль за емісією національної валюти;
  - г) підтримка державного бюджету країн-учасниць.
2. Який елемент не належить до основних складових світової валютної системи?
  - а) міжнародні платіжні засоби;
  - б) валютний курс;
  - в) міжнародні валютно-кредитні організації;
  - г) внутрішня банківська політика країни.
3. До основних міжнародних валютно-фінансових організацій належить:
  - а) Світовий банк;
  - б) Європейський суд з прав людини;
  - в) Всесвітня організація охорони здоров'я;
  - г) Міжнародна організація праці.
4. Що є ключовою характеристикою золотовалютного стандарту?
  - а) прив'язка валюти до золота;
  - б) використання виключно паперових грошей;
  - в) повна відсутність резервної валюти;
  - г) встановлення фіксованих валютних курсів без прив'язки до будь-яких активів.
5. Що з наведеного не є міжнародною резервною валютою?
  - а) долар США;
  - б) євро;
  - в) японська єна;

г) національна валюта будь-якої країни світу.

Питання для самоконтролю

1. Визначте, що складає об'єктивну основу еволюції міжнародної валютної системи?
2. Золотий стандарт дисциплінує поведінку економічних суб'єктів на світових ринках. Чому?
3. Яка країна має переваги в умовах золотовалютного стандарту і чому? Назвіть ці переваги.
4. Що таке демонетизація золота? Коли і чому сталася остаточна демонетизація золота?
5. Які Ви знаєте регіональні валютні системи? Що є передумовою формування таких систем?
5. Якими Ви бачите перспективи розвитку сучасної валютної системи?

Література: базова – 4, 7, 10; допоміжна – 5, 8, 9.

Тема 10. МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ

1. Поняття, суб'єкти та особливості міжнародних розрахунків.
2. Форми міжнародних розрахунків та фактори їх вибору у міжнародних комерційних відносинах.
3. Сучасні платіжні системи та засоби зв'язку суб'єктів міжнародних розрахунків.

Основні поняття

Міжнародні розрахунки являють собою систему організації та регулювання платежів у сфері міжнародних відносин.

Кореспондентський рахунок – банківський рахунок, що відкривається одним банком іншому банку для здійснення міжбанківських переказів.

Банк-кореспондент – банк, що на підставі договору та у визначеному порядку відкриває в іншому банку кореспондентський рахунок.

Основними видами кореспондентських рахунків є: ностро, лоро, востро.

«Ностро» (від іт. *nostro conto* – «наш рахунок у Вас») – рахунок, відкритий банком у банку-кореспонденті для відображення взаємних розрахунків банків та їх клієнтів. Для банку, який має рахунок «ностро», він є активним, оскільки відображає розміщення коштів у формі банківського депозиту. Для іншого банку даний рахунок є пасивним, оскільки відображає залучені ресурси та називається рахунок «лоро».

«Лоро» (від іт. *loro conto* – «їх рахунок у нас») – рахунок, відкритий банком своєму банку-кореспонденту, на який зараховуються всі одержані або видані за його дорученням суми коштів. У банківському листуванні термін «лоро» також вживається по відношенню до кореспондентського рахунку третього банку, відкритого у банку-кореспонденті даної кредитної установи, а рахунок банку-кореспондента в даній кредитній установі називається «ностро».

«Востро» (від іт. *vostro conto* – «ваш рахунок») – рахунок, який банк веде за кордоном у місцевій валюті. Банк, який розмістив кошти на такому рахунку, буде посилатися на нього як на рахунок «ностро».

Основні форми міжнародних розрахунків: акредитив, інкасо, банківський переказ, авансові розрахунки, розрахунки з відкритим рахунком, валютний кліринг.

Акредитив – це доручення однієї кредитної установи іншій здійснити оплату товарно-транспортних документів за рахунок зарезервованих коштів.

Інкасо – це форма розрахунку за зовнішньоторговельною угодою, яка полягає в тому, що експортер доручає своєму банку одержати від імпортера певну суму валюти при передачі останньому відповідних товарних документів.

Банківський переказ є розрахунковою банківською операцією, яка здійснюється через подання телеграфного, поштового або електронного доручення одного банку іншому.

Авансові розрахунки – це форма розрахунку, за якою оплата товарів імпортером здійснюється до відвантаження, а інколи навіть до виробництва товару.

Розрахунки з відкритим рахунком зводяться до періодичних платежів імпортера експортеру після одержання товару. Застосовуються за регулярних поставок при довготривалих торговельних зв'язках.

Валютний кліринг – це угода між керівництвом двох і більше країн про обов'язковий взаємний залік міжнародних вимог і зобов'язань. Ця форма міжнародних розрахунків використовується для зменшення потреби в грошових коштах і для спрощення процесу обміну платіжними повідомленнями.

Зв'язок між учасниками міжнародних розрахункових операцій забезпечується за допомогою телефонних і комп'ютерних мереж, електронних комунікацій. Саме на основі їх використання функціонують **системи банківських повідомлень і системи розрахунків**. Відмінність між ними в тому, що в рамках систем банківських повідомлень здійснюється лише оперативне пересилання і зберігання розрахункових документів, а врегулювання платежів забезпечується банками-учасниками; функції систем розрахунків безпосередньо пов'язані з виконанням взаємних вимог і зобов'язань банків-учасників. До першої групи належать, наприклад, такі системи як **SWIFT** і **Bankwire** (приватна електронна мережа банків США), до другої – **CHIPS** – Нью-Йоркська міжнародна платіжна система міжбанківських

клірингових розрахунків і платежів, **FedWire** – міжбанківська система федеральної резервної системи США та ін.

Інші технології, такі як **блокчейн** і **криптовалюти**, також поступово інтегруються в міжнародні розрахунки, пропонуючи швидкі і децентралізовані способи обміну цінностями безпосередньо між сторонами.

У ЄС для обслуговування операцій між Європейським центральним банком і національними центральними банками було створено Транс'європейську автоматизовану експрес-систему валових розрахунків у режимі реального часу **TARGET** (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System), у 2007 році її змінила TARGET2.

Система електронних платежів Національного банку України – це загальнодержавна платіжна система, яка забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами державного казначейства на території України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Яка форма міжнародних розрахунків передбачає відкриття рахунку, на якому накопичуються платежі між країнами, без негайного переведення коштів?

- а) акредитив;
- б) інкасо;
- в) валютний кліринг;
- г) банківський переказ.

2. Який вид міжнародних розрахунків найбільш безпечний для експортера?

- а) відкритий рахунок;
- б) авансовий платіж;
- в) документарне інкасо;

г) банківський переказ.

3. Яка міжнародна фінансова організація встановлює стандарти для банківських розрахунків?

- а) Світовий банк;
- б) Міжнародний валютний фонд;
- в) Світова організація торгівлі;
- г) Банк міжнародних розрахунків.

4. Який метод міжнародних розрахунків передбачає, що банк зобов'язується виплатити продавцю кошти після виконання всіх умов угоди?

- а) інкасо;
- б) відкритий рахунок;
- в) документарний акредитив;
- г) валютний своп.

5. Що є основним ризиком при розрахунках за відкритим рахунком у міжнародній торгівлі?

- а) затримка доставки товару;
- б) відмова покупця від оплати після отримання товару;
- в) зміна валютного курсу;
- г) висока комісія банку за обслуговування угоди.

Питання для самоконтролю

1. Що являють собою міжнародні розрахунки?

2. Хто є суб'єктами міжнародних розрахунків?

3. Визначте основні форми міжнародних розрахунків.

4. Які фактори впливають на вибір форми міжнародних розрахунків?

5. Які недоліки інкасової форми розрахунків?

6. Яка форма міжнародних фінансових розрахунків найвигідніша для експортера?

7. Яким документом регламентується використання акредитивів для міжнародних розрахунків?

Література: базова – 2, 4, 6, 7, 8, 9; допоміжна – 5, 8.

Тема 11. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА

1. Сутність та структура платіжного балансу. Економічна рівновага платіжного балансу.
2. Фактори впливу на стан платіжного балансу.
3. Регулювання платіжного балансу.
4. Платіжний баланс України: стан, структура, динаміка.

Основні поняття

Платіжний баланс – це статистичний звіт, у якому в систематизованому вигляді наводяться підсумкові дані про зовнішньоекономічні операції даної країни з іншими країнами світу за певний період часу.

Платіжний баланс показує: операції з товарами, послугами і доходами, здійснені будь-якою країною із закордоном; зміну власності та інші зміни в монетарному золоті, спеціальних правах запозичення, що належать даній країні, а також фінансових вимогах і зобов'язаннях стосовно закордону; односторонні перекази та компенсуючі записи, необхідні для бухгалтерського балансування тих операцій та змін, які взаємно не покриваються.

Повна схема складання платіжного балансу, рекомендованого МВФ, містить 112 статей. Агрегована схема зводить ці статті в сім блоків (груп).

В аналітичних цілях усі статті платіжного балансу поділяються на статті, що знаходяться **«над ризикою»**, і показують рух матеріальних цінностей, весь рух капіталу, за винятком зміни міжнародних резервів, і статті, що знаходяться

«**під ризкою**», і включають тільки зміни запасів міжнародних резервів уряду і центрального банку.

Три частини агрегованої схеми складання платіжного балансу:

1. **Поточні операції (блок А)**. За цими операціями розраховується баланс, який показує, чи є прибуток від руху товарів, послуг і грошових переказів.

2. **Рух капіталів (блоки В + С)**, за яким також можна підрахувати сальдо.

3. **Балансуючі операції (блоки Е + F + G)**.

В результаті утворюється підсумкове сальдо платіжного балансу (сальдо підсумкового балансу, сальдо балансу офіційних розрахунків), яке фінансується, тобто погашається (якщо воно від'ємне) чи розподіляється (якщо воно позитивне) переважно за рахунок підсумкової зміни золотовалютних та інших офіційних резервів країни (**блок Н**).

Сальдо поточних операцій – це сальдо статей, які входять у блок А. Це сальдо має балансуватись усіма іншими статтями (блоками).

Сальдо руху капіталів є «контрбалансом» поточним операціям. Якщо сальдо від'ємне, то воно погашається (повністю чи частково) позитивним сальдо руху капіталів. Якщо ж позитивне, то це створює базу для того, щоб експорт капіталу із країни перевищував його імпорт.

Сальдо балансу офіційних розрахунків (сальдо підсумкового балансу) охоплює всі блоки. «Підсумкова зміна резервів» (**Н**). В цьому сальдо всі блоки розглядаються як джерела приросту (відпливу) коштів у країну (із країни), а блок **Н** – як балансуючий.

У блоці **Н** «Підсумкова зміна резервів» знак «-» означає збільшення офіційних резервів країни, а знак «+» їхнє зменшення. Оскільки за логікою складання платіжного балансу приплив коштів у офіційні резерви країни аналогічний імпорту товарів і послуг та навпаки.

Рівновага платіжного балансу має місце, коли надходження (доходи) та видатки збалансовані, й офіційні резерви не змінюються.

Перевищення надходжень з-за кордону над платежами за кордон – **позитивне сальдо платіжного балансу**, що призводить до зростання курсу національної валюти. Перевищення платежів за кордон над надходженнями – **дефіцит платіжного балансу**, що призводить до падіння курсу національної валюти. Скорочення офіційних резервів показує величину дефіциту платіжного балансу, а їх зростання – величину активного сальдо платіжного балансу.

До економічних факторів, що впливають на стан платіжного балансу держави, належать: темп інфляції; зростання реального ВВП; процентні ставки; валютний курс “спот”.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Який основний принцип лежить в основі складання платіжного балансу країни?

- а) баланс повинен бути завжди позитивним;
- б) баланс включає тільки експорт та імпорт товарів;
- в) загальна сума кредитових та дебетових операцій має бути рівною;
- г) баланс враховує лише фінансові операції.

2. Який з розділів платіжного балансу відображає міжнародний рух товарів і послуг?

- а) рахунок поточних операцій;
- б) рахунок капіталу;
- в) резервні активи;
- г) баланс офіційних розрахунків.

3. Який з наведених факторів може призвести до дефіциту платіжного балансу?

- а) зростання експорту товарів;

- б) збільшення іноземних інвестицій;
- в) відтік капіталу з країни;
- г) зростання позитивного сальдо торговельного балансу.

4. Який з показників визначає рівновагу на валютному ринку та впливає на стан платіжного балансу?

- а) рівень зайнятості;
- б) валютний курс;
- в) ставка податку на прибуток;
- г) рівень державного боргу.

5. Що відображає сальдо рахунку капіталу у платіжному балансі?

- а) загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту;
- б) співвідношення між доходами та витратами державного бюджету;
- в) притік та відтік іноземних інвестицій і кредитів;
- г) зміни у валютних резервах центрального банку.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення платіжного балансу. В чому полягає його економічний зміст?
2. Назвіть основні рахунки платіжного балансу.
3. Визначте порядок формування рахунків платіжного балансу.
4. Охарактеризуйте структуру платіжного балансу.
5. Дайте визначення дефіциту торговельного балансу.
6. Які основні складові балансу послуг?
7. Яка структура балансу руху капіталів?
8. Наведіть класифікацію статей платіжного балансу за методикою МВФ.
9. Перелічіть основні фактори, які впливають на платіжний баланс.
10. Дайте порівняльну характеристику шляхів урівноваження платіжного балансу.

Література: базова – 4, 7, 10; допоміжна – 6, 9, 10.

Тема 12. МІЖНАРОДНА РЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ

1. Сутність і фактори розвитку міжнародної регіональної інтеграції.
2. Рівні, форми і типи міжнародної регіональної інтеграції.
3. Ефекти регіональних торговельних угод. Динамічні та статичні ефекти економічної інтеграції.
4. Основні регіональні економічні угруповання.

Основні поняття

Міжнародна економічна інтеграція (МЕІ) – це об'єктивний, усвідомлений і направлений процес зближення, зрощення і взаємодії національних господарських систем, що містить потенціал саморегулювання і саморозвитку, в основу якого покладено економічний інтерес самостійних господарюючих суб'єктів і міжнародний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція набуває форми міжнародних угод і узгоджень, що регулюються міждержавними (або наддержавними) органами.

Міжнародна економічна інтеграція носить **регіональний характер**. Інтеграційним об'єднанням властиві регіональні відмінності у ступені зрощення національних господарств, узгодженості інституційних механізмів, тобто ступені інтегрованості національних економік.

Преференційні торгові угоди підписуються на двосторонній основі між окремими країнами, або між уже існуючим угрупованнями та окремою країною. Відповідно до цього країни створюють одна одній режим найбільшого сприяння. Преференційні угоди передбачають збереження

національних митних тарифів кожної країни, що підписала їх, ніяких міждержавних органів для управління не створюється.

Зона вільної торгівлі – це інтеграційне об'єднання держав у сфері торговельних відносин, в якому відміняються мита, що регулюють їхні господарські зв'язки.

Створення зони вільної торгівлі, що передбачає створення пільгової зони регіонального типу, у межах якої відбувається повна відміна митних тарифів у взаємній торгівлі при збереженні національних митних тарифів у відносинах з третіми країнами.

Митний союз – це інтеграційне об'єднання, в якому відміняються мита між країнами-учасниками і встановлюються єдині мита стосовно третіх країн (зовнішні митні тарифи).

Створення митного союзу – узгоджена відміна групою країн національних митних тарифів і введення спільного митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі щодо третіх країн. Метою створення цього союзу є полегшення взаємної торгівлі країн-учасниць. Він передбачає безмитну внутрішньо- інтеграційну торгівлю товарами і послугами, повну свободу пересування їх всередині регіону. Митний союз передбачає створення системи міждержавних органів, що координують проведення узгодженої зовнішньоторговельної політики.

Спільний ринок – це інтеграційне об'єднання, в якому здійснюється вільний рух товарів, послуг, капіталів і робочої сили, відбувається господарська взаємодія між країнами у сфері виробництва.

При створенні спільного ринку, країни, що інтегруються, домовляються про свободу руху не тільки товарів і послуг, а й факторів виробництва – капіталу, робочої сили.

Економічний союз – це інтеграційне об'єднання, де поряд з вільним переміщенням капіталів, робочої сили, товарів, послуг, розвитком виробничої інтеграції здійснюється узгодження загальної економічної політики країн-учасниць.

Створення економічного союзу передбачає об'єднання національних економік кількох країн на основі митного союзу, спільного ринку, уніфікації фінансових систем і проведення спільної валютної політики. На цьому етапі виникає потреба в установах, наділених правом не тільки координувати дії та спостерігати за економічним розвитком, а й приймати оперативні рішення від імені угруповання в цілому.

Політичний союз – це об'єднання держав, що здійснює повну економічну інтеграцію і доповнює її узгодженням політичних дій, прийняттям і виконанням спільних політичних рішень. Приклад політичного союзу: створення Європейського парламенту.

Створення політичного союзу передбачає передачу національними урядами наднаціональним органам більшої частини власних повноважень стосовно третіх країн, що фактично означає створення міжнародної конфедерації та втрату суверенітету окремими державами.

Ефект створення торгівлі полягає в тому, що після утворення митного союзу і скасування імпортного мита може виникнути ситуація, коли зарубіжний товар з країн об'єднання стає дешевшим від місцевого, і споживач купує імпортний товар замість вітчизняного. Виникає імпортний товарний потік, а отже, ефективніше використовуються ресурси інтеграційного об'єднання.

Ефект відхилення торгівлі протилежний ефекту створення торгівлі. Країни, що не увійшли до митного союзу, можуть ефективніше використовувати фактори виробництва, і ціна на товар буде нижчою за ціну аналогічного товару країн інтеграційного об'єднання. До утворення союзу споживачі купували цей вигідніший для них товар. Але після скасування імпортного мита всередині союзу та встановлення єдиного зовнішньоторговельного тарифу вигіднішим стає придбання товару, виготовленого в межах об'єднання. Переорієнтація

місцевих споживачів на ці товари призведе до зникнення імпортного потоку з третіх країн.

Європейський Союз (ЄС) – економічний і політичний союз, який об'єднує 27 держав-членів, що розташовані в Європі. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля й сталі і Європейської економічної спільноти, які склалися із шести країн у 1957 році. У наступні роки територія ЄС була збільшена за рахунок включення нових держав-учасниць, одночасно збільшуючи свою сферу впливу шляхом розширення політичних повноважень. У сучасному вигляді існує на основі Маастрихтського договору, підписаному 7 лютого 1992 року й чинному з 1 листопада 1993. Останній значний перегляд конституційних принципів ЄС був затверджений у Лісабонській угоді, яка набула чинності в 2009 році. Юридично в ЄС не виділено столиці, але де-факто таким є місто Брюссель, де базується більшість інституцій Європейського союзу.

Канада, Мексика та США сформували **Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА)**. Північноамериканська асоціація вільної торгівлі була створена шляхом підписання угоди в грудні 1992 р., що вступили в силу з 1 січня 1994 р. У межах НАФТА передбачено заходи для лібералізації руху товарів, послуг і капіталів через кордони, що розділяють три країни. В угоді передбачено захист північноамериканського ринку від експансії азійських і європейських компаній, що намагаються обминути американські митні бар'єри шляхом реекспорту своїх товарів у США через Мексику. 30 листопада 2018 р. США, Мексика і Канада підписали нову торговельну угоду USMCA, яка замінить Північноамериканську угоду про вільну торгівлю.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (від англ. Association of SouthEast Asian Nations, ASEAN) – створена в 1967 році геополітична та економічна міжнародна організація, до якої входять 10 країн, розташованих в Південно-Східній Азії.

В основу Економічної спільноти АСЕАН буде покладено зону вільної торгівлі (АФТА), яка надає систему тарифних преференцій для сприяння вільного потоку товарів в межах АСЕАН. АФТА – це угода між країнами-учасницями АСЕАН щодо виробництва товарів у країнах АСЕАН. Угоду було підписано 28 січня 1992 в Сінгапурі.

МЕРКОСУР – економічний союз держав у Південній Америці. До нього входять Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела, як асоційовані члени – Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор. Першим кроком до створення Об'єданого Ринку стала угода про вільну торгівлю, яку уклали Аргентина та Бразилія 1986 р. За розмірами та економічним потенціалом МЕРКОСУР є другим митним союзом після ЄС і третьою зоною вільної торгівлі після ЄС і НАФТА.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Яка головна мета міжнародної регіональної інтеграції?

- а) забезпечення політичної незалежності країн-учасниць;
- б) усунення торговельних бар'єрів і посилення економічної співпраці;
- в) запобігання фінансовим кризам у світі;
- г) встановлення єдиної державної мови для всіх країн-учасниць.

2. Яка форма економічної інтеграції передбачає спільну зовнішньоторговельну політику щодо третіх країн?

- а) зона вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) економічний союз;
- г) валютний союз.

3. Що є ключовою ознакою спільного ринку як форми міжнародної інтеграції?

- а) введення єдиної валюти для країн-учасниць;

б) усунення митних тарифів та обмежень для руху товарів і капіталу;

в) формування єдиного уряду для всіх країн-учасниць;

г) створення спільних збройних сил для захисту економічних інтересів.

4. Який рівень міжнародної економічної інтеграції передбачає гармонізацію економічної політики країн-учасниць, зокрема координацію монетарної та фіскальної політики?

а) зона вільної торгівлі;

б) митний союз;

в) економічний союз;

г) преференційна торговельна угода.

5. Який основний економічний ефект може мати міжнародна регіональна інтеграція?

а) зниження рівня конкуренції серед країн-учасниць;

б) послаблення взаємозалежності економік країн-членів;

в) зростання обсягів торгівлі та покращення економічної ефективності;

г) обмеження руху капіталу між країнами-учасницями.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність міжнародної регіональної інтеграції.

2. Сформулюйте основні передумови економічної інтеграції.

3. Охарактеризуйте об'єктивні основи регіональної інтеграції.

4. Які основні фактори визначають розвиток міжнародної економічної інтеграції?

5. Назвіть рівні міжнародної регіональної інтеграції.

6. Розкрийте сутність статичних та динамічних ефектів інтеграції.

7. Надайте порівняльну характеристику зони вільної торгівлі та спільного ринку.

8. Надайте порівняльну характеристику митному та економічному союзу.

9. Надайте порівняльну характеристику преференціальній угоді і митному союзу.

10. Розгляньте позитивні і негативні наслідки інтеграції України до ЄС.

Література: базова – 1, 4, 6, 7, 9; допоміжна – 3, 7.

Тема 13. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1. Глобалізація міжнародної економіки. Суперечливість процесу глобалізації: прогресивні і негативні наслідки.

2. Глобальні проблеми сучасності: сутність, класифікація та їх загострення.

3. Глобалізм і національна економіка.

4. Цивілізаційні виміри глобальних проблем. Економічні аспекти зіткнення та взаємодії цивілізацій.

5. Міждержавне регулювання глобальних проблем.

Основні поняття

Глобалізація є безпосереднім наслідком процесів **інтернаціоналізації**, які охоплюють усі сфери буття людини та суспільства (економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку) й закладають її матеріальну, інституційну та політичну основу.

Як процес, **глобалізація** означає складний комплекс трансграничних взаємодій між економічними суб'єктами, що проявляється в інтенсифікації потоків товарів, послуг, технологій і фінансових коштів, у посиленні впливу міжнародних інститутів, в поширенні діяльності транснаціональних і багатонаціональних корпорацій, у зростанні

масштабів трансграничних комунікаційних й інформаційних обмінів тощо.

Глобальна економіка може бути визначена як економіка, ключові елементи якої мають інституційну, організаційну і технологічну можливість працювати як єдине ціле у реальному часі в планетарному масштабі. Це економіка, в якій посилюється взаємозалежність національних економік на основі поглиблення транснаціоналізації виробництва, розподілу, обміну та споживання валового глобального продукту.

Джерела економічної глобалізації: науково-технологічний прогрес; поширення форм економічної лібералізації; феномен транснаціоналізації; формування «однорідних» засобів масової культури та глобальної ідеології.

Позиціонування національної економіки на світових ринках і в глобальному виробничому процесі безпосередньо визначається її поточною та перспективною конкурентоспроможністю.

Конкурентоспроможність національної економіки визначається на рівні окремих фірм, що виробляють товари і послуги й представляють національну економіку на світових ринках, та регіональному рівні галузевих й міжгалузевих кластерів, в межах яких ці фірми функціонують.

Індекс глобальної конкурентоспроможності розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму і вимірює готовність країн до четвертої промислової революції. Він містить аналіз 113 показників, що згруповані по 12 напрямам – це якість суспільно-економічних інститутів, стан інфраструктури, проникнення ІТ і сучасних комунікацій, макроекономічна стабільність, споживчий ринок, ринок праці, фінансова система, розмір внутрішнього ринку, здоров'я і освіта населення, кваліфікація трудових ресурсів, динаміка бізнес-розвитку, здатність до інновацій.

Цивілізації представляють собою величезні наднаціональні світові утворення, для кожної з яких

характерний специфічний прояв людини, своєрідність культури, традицій, менталітету, загального сприйняття світу.

Взаємодія цивілізацій відбувається через зіткнення цивілізацій або зростання взаємопроникнення цивілізацій.

Глобальні проблеми – це всезагальні проблеми, що відзначаються загальнопланетарним за своїми масштабами і значенням характером, пов'язані з життєвими інтересами народів усіх країн, становлять загрозу життю для всього людства і можуть бути вирішені спільними діями всіх країн світу. Серед глобальних проблем найчастіше фігурують проблеми миру та роззброєння, екологічна, демографічна, енергетична, сировинна, продовольча, подолання бідності та відсталості, проблема освоєння та використання ресурсів Світового океану, освоєння та використання космосу.

Сталий розвиток – це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження і поетапного відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і потребами людей усіх поколінь. Це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Концепція сталого розвитку відбиває розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем людства і того факту, що вони можуть бути вирішені тільки комплексно, за умови тісного співробітництва і координації зусиль усіх країн світу. З формальної точки зору сталий розвиток прийнято розглядати як гармонічний розвиток трьох структурних підсистем: соціуму, економіки та екології, де економіка і екологія, чи енвіронментальна економіка є базисом сталого розвитку, а соціальна система - його надбудовою.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Який основний економічний ефект має глобалізація?
  - а) зниження обсягів міжнародної торгівлі;
  - б) збільшення економічної взаємозалежності країн;
  - в) зменшення ролі міжнародних корпорацій;
  - г) скорочення мобільності капіталу.
2. Який сектор економіки зазнав найбільшого впливу глобалізаційних процесів?
  - а) сільське господарство;
  - б) промисловість;
  - в) фінансовий сектор;
  - г) державне управління.
3. Який із наведених факторів сприяв посиленню глобалізаційних процесів у ХХ-ХХІ століттях?
  - а) впровадження жорстких митних бар'єрів;
  - б) розвиток інформаційних технологій та Інтернету;
  - в) закриття національних економік;
  - г) скорочення міжнародної співпраці.
4. Яка з наведених рис не характерна для глобалізації економічного розвитку?
  - а) поширення міжнародного виробництва;
  - б) активізація транснаціональних корпорацій;
  - в) зменшення руху капіталу між країнами;
  - г) інтенсифікація міжнародної торгівлі.
5. Який із негативних наслідків глобалізації найчастіше згадується у контексті економічного розвитку?
  - а) зростання захисту національних ринків;
  - б) підвищення рівня зайнятості в усіх країнах;
  - в) посилення соціальної нерівності між країнами та всередині них;
  - г) зменшення конкуренції на світовому ринку.

Питання для самоконтролю

1. Що таке економічна глобалізація, і які її основні характеристики?
2. Які основні фактори сприяли активному розвитку глобалізації у XX-XXI століттях?
3. Яку роль у глобалізації відіграють транснаціональні корпорації?
4. Які основні переваги та недоліки глобалізації для економічного розвитку країн?
5. У чому полягає сутність антиглобалістського руху, і які його основні аргументи?
6. Які міжнародні організації надають Україні допомогу в розв'язанні проблем глобального характеру?
7. Чи може національна економіка України залишитись осторонь процесів глобалізації?
8. Яким чином можна зменшити втрати невідновлювальних ресурсів?
9. Які недоліки глобалізації стосуються України?
10. Наскільки ефективним є міждержавне регулювання глобальних проблем?

Література: базова – 3, 5, 10; допоміжна – 1, 2, 3, 10.

Тема 14. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

1. Зовнішньоекономічна діяльність: види і принципи.
2. Місце і роль України у світовій економіці.
3. Проблема конкурентоспроможності України у світовій економіці.
4. Участь України у євроінтеграційному процесі.

Основні поняття

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) – діяльність господарчих суб'єктів країни та відповідних іноземних суб'єктів, заснована на взаємовигідних відносинах між ними.

Види ЗЕД:

- експорт та імпорт товарів, капіталу та робочої сили;
- надання суб'єктами ЗЕД України послуг іноземним суб'єктам і навпаки;
- різні види кооперації з іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами;
- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау;
- організація виставок, аукціонів, торгів, конференцій, семінарів;
- товарообмінні (бартерні) операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами;
- орендні (лізингові) операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами;
- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах;
- роботи за контрактами фізичних осіб України з іноземними суб'єктами.

Позиціонування України у світовій економічній системі визначається цілим комплексом міжнародних рейтингів та оцінок рівня розвитку країн світу. Найпоширенішими з них є

такі: світовий рейтинг інвестиційної привабливості; світовий рейтинг економічної свободи; світовий рейтинг легкості ведення бізнесу; світовий індекс глобальної конкурентоспроможності; світовий індекс розвитку людського потенціалу; реальний ВВП (за паритетом купівельної спроможності).

Сучасний стан зовнішньої торгівлі України з одного боку в умовах війни з РФ, а з іншого – економічної інтеграції до ЄС, характеризується зростанням частки ЄС у зовнішній торгівлі, і суттєвим скороченням частки країн СНД.

Майже половина експорту українських товарів прямує до Польщі, Румунії, Китаю, Туреччини, Німеччини, Іспанії. Найбільше наша держава імпортує товарів з Китаю, Польщі, Туреччини, Німеччини, США, Італії. В українському експорті традиційно переважають сільськогосподарська сировина та продукти харчування, метали та вироби з них, мінеральна сировина, машини та устаткування.

Натомість Україна закупає за кордоном найбільше машини, устаткування та транспорт, продукцію хімічної промисловості, паливно-енергетичні, а також продовольчі та сільськогосподарські товари.

Для того щоб не перетворитися на світову периферію, що виготовляє дешеву сировинну продукцію, Україна повинна в найближчі 15–20 років сформувати потужні сектори з п'ятого і шостого технологічних укладів. Створення таких секторів сприятиме підвищенню продуктивності праці на основі інтенсифікації міжнародного поділу праці та посилення інтеграційних зв'язків економіки України зі світовою економікою.

Оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте його

1. Яка головна мета економічної інтеграції України у світову економіку?

- а) зменшення імпорту товарів;
- б) посилення економічної ізоляції;
- в) підвищення конкурентоспроможності та залучення іноземних інвестицій;
- г) обмеження співпраці з міжнародними організаціями.

2. Який напрям є ключовим у зовнішньоекономічній політиці України?

- а) поглиблення економічного співробітництва з Європейським Союзом;
- б) самоізоляція національної економіки;
- в) обмеження імпорту та експорту;
- г) відмова від міжнародних інвестицій.

3. Який чинник найбільше вплинув на інтеграцію України у світовий ринок?

- а) зростання експорту продукції аграрного сектору;
- б) розвиток внутрішнього споживчого ринку;
- в) скорочення міжнародних зв'язків;
- г) перехід до закритої економічної моделі.

4. Яка міжнародна організація відіграла ключову роль у сприянні фінансовій стабільності України?

- а) Світова організація торгівлі;
- б) Організація Об'єднаних Націй;
- в) Міжнародний валютний фонд;
- г) Організація країн-експортерів нафти.

5. Який сектор економіки України має найбільше значення для експорту?

- а) сільське господарство;
- б) легка промисловість;
- в) туризм і готельний бізнес;
- г) кіноіндустрія.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні етапи інтеграції України у світову економіку.
2. У чому полягають переваги та виклики економічної інтеграції України з ЄС?
3. Які міжнародні економічні організації відіграють ключову роль у розвитку української економіки?
4. Як вступ до Світової організації торгівлі вплинув на економічну політику України?
5. Які сектори економіки України є найбільш конкурентоспроможними на світовому ринку?
6. Які форми міжнародного економічного співробітництва використовує Україна?
7. Чому прямі іноземні інвестиції є важливими для економічного розвитку України?
8. Від яких факторів залежить динаміка експорту та імпорту України?
9. Яку роль у фінансовій стабільності України відіграє Міжнародний валютний фонд?
10. Як війна та геополітичні виклики впливають на інтеграцію України у світову економіку?

Література: базова – 2, 3, 8, 10; допоміжна – 2, 3, 7, 9.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНОЇ, НАУКОВОЇ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Величко К.Ю., Баламут Г.А. Міжнародна економіка. Практикум: навчальний посібник. Х. : ДБТУ, 2023. 108 с.
2. Вергун В.А., Приятельчук О.А., Ступницький О.І. Міжнародний бізнес. К. : ВПЦ «Київський університет», 2024. 703 с.
3. Глобальна економіка: становлення, трансформації, виклики: підручник / за заг. редакцією В. Кулішова. Прага: OKTAN PRINT, 2023. 500 с.
4. Григор'єв Г.С. Міжнародна економіка: практикум. К. : НаУКМА., 2024. 145 с.
5. Гузенко І. Ю. Глобальна економіка: навчальний посібник. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 168 с.
6. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Міжнародна економіка: креативність, плановість, законність. К. : Ліра-К, 2021. 106 с.
7. Міжнародна економіка: навчально-практичний посібник / В. О. Козуб, М. В. Горобинська, Ю. Б. Доброскок та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. 308 с.
8. Пилипенко Г.М. Фірми, ринкові структури та стратегії у світовій економіці: навчальний посібник. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 104 с.
9. Сазонець І., Сазонець О. Міжнародний бізнес і логістика. Понятійно-термінологічний словник. К. : Центр навчальної літератури, 2021. 288 с.
10. Світова економіка: навчальний посібник / за ред.Фомішиної В.М. Одеса : Гельветика, 2021. 612 с.

Допоміжна

1. Глобальні проблеми сучасності: підручник / за ред. В. С. Бакірова, А.П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 632 с.
2. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна / наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2018. 202 с.
3. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / за ред. О. А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.
4. Давидова І.О., Величко К.Ю., Печенка О.І. Транснаціональні корпорації : навчальний посібник . Харків: Видавництво «Форт», 2018. 175 с.
5. Козак Ю., Логвінова Н. Міжнародні комерційні угоди та розрахунки. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 648 с.
6. Рогач О., Дзюба П. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу. Монографія. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 269 с.
7. Самофалова М. Сучасні економічні теорії в контексті європейської інтеграції. К. : Університет «Україна», 2024. 276 с.
8. Сучасна міжнародна економіка: підручник / за ред. В.М. Тарасевича. Дніпро: ПБП «Економіка», 2019. 386 с.
9. Сучасні тренди економічного розвитку / за ред. Л.Г. Мельника, О.М. Маценка. Суми : Університетська книга, 2023. 608 с.
10. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобальної демократії. К. : Наш формат, 2019. 608 с.

Інформаційні джерела

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Офіційний сайт Національної Комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.nsmc.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org.ua>.
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>.
5. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org>.
6. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <http://www.wto.org>.
7. Офіційний сайт Комісії Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (UNCTAD). URL: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>.
8. Офіційний сайт Всесвітнього Економічного Форуму (World Economic Forum). URL: <https://www.weforum.org>.
9. World Data Atlas. World and regional statistics, national data, maps, rankings. URL: <https://knoema.com/atlas>.